

**EL GRAN TEATRE
DEL LICEU
DESAPAREGUT**

DEROY-BEQUET / CGC (RM.242431)

Albert Torras i Corbella

EL GRAN TEATRE DEL LICEU DESAPAREGUT

EL GRAN TEATRE DEL LICEU DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: desembre 2022

© dels textos: Albert Torras i Corbella

© del pròleg: Josep Carreras i Coll

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Hi col·labora:

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Hi participen les entitats:

Arxiu Amics del Liceu, Arxiu Històric Fundació Conservatori del Liceu, Arxiu de la Fundació Gran Teatre del Liceu, Arxiu Històric de la Societat del G. T. del Liceu (UAB), Arxiu Reial Cercle Artístic, Concurs Tenor Viñas, Fundació Josep Carreras, Fundació Montserrat Caballé, Fundació Victòria de los Àngeles, Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), Institut del Teatre. Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques (MAE).

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la coberta:

A. T. V. / Col·lecció Albert Torras Corbella

Acrònims:

AFB (Arxiu fotogràfic de Barcelona)
AHFCL (Arxiu Històric Fundació Conservatori del Liceu)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BNE - BDH (Biblioteca Nacional de Espanya)
CEDOC (Centre de Documentació de l'Orfeó Català)
FGTL (Fundació Gran Teatre del Liceu)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
MAE (Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques · Institut del Teatre)

ISBN 978-84-19239-42-6

DL B-20038-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Per 175 més!

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

175 anys del Gran Teatre del Liceu

Pàg. 14

EL PRIMER LICEU

El teatre més gran d'Europa, 1847-1861

Pàg. 26

ENTRE EL ROMANTICISME I LA RENAIXENÇA

Repertori consolidat, 1862-1893

Pàg. 42

L'ESCENARI DE LA BURGESIA

Temps d'estrenes, 1894-1920

Pàg. 64

DE LA DISBAUXA A LA GUERRA

Els cantants del país, 1920-1939

Pàg. 80

ESTRELLES SOTA LA DICTADURA

Una porta al món, 1939-1975

Pàg. 136

LA RENOVACIÓ INSTITUCIONAL

Un canvi de model, 1975-1994

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

PER 175 ANYS MÉS!

Josep Carreras i Coll

Aquest 2022, el Liceu celebra el seu 175è aniversari i és un bon moment per fer balanç d'una història exemplar en el panorama de la lírica internacional, la d'un teatre únic que ha esdevingut la casa de molts de nosaltres, però especialment la dels amants de l'òpera barcelonins i catalans, i una referència arreu del món. Un teatre on vaig debutar un ja llunyà 1958, amb el *truja-mán* d'*El retablo de Maese Pedro*, encara infant. El 2023 farà 65 anys. No seria fins al 1970, però, quan em tocaria debutar amb un rol ja d'adult, el de Flavio de la *Norma* de Bellini. De llavors ençà fins avui, el Gran Teatre del

Liceu ha estat l'escenari d'algunes de les nits més emotives que he viscut, de debuts i de retrobaments, de *La Bohème* a *Carmen*, de *Fedora* a *Don Carlos*.

Recuperar la història del nostre teatre per mitjà de la crònica fotogràfica ens permet reviure aquells moments, però també descobrir-ne de nous. El llibre *El Gran Teatre del Liceu desaparegut*, del santsenc –com jo– Albert Torras, és una excel·lent oportunitat de conèixer els secrets i històries del teatre, des d'aquell llunyà 1847 fins al tràgic incendi del 1994. Documents únics de la seva col·lecció, fotografies desconegudes d'una desena d'arxius diversos, moments que queden per a la història i que són un reflex del que es vivia a l'escena i a les llotges, de les vivències dels

treballadors i dels artistes, amb la història dels membres del Cor i de l'orquestra, del Conservatori al Cercle, dels Amics del Liceu a l'administració. Un recorregut complet, que sempre serà parcial, per la història del coliseu de la Rambla en menys de 200 pàgines i fotografies.

Celebrar els 175 anys del nostre teatre amb un llibre és motiu de goig, ja que ens permet recordar en qualsevol moment aquests gairebé dos segles d'història d'èxits, però també de tragèdies, ple de moments memorables però també d'anys tristos. Entre revolucions i guerres, incendis i bombes, Carnavals i balls de màscares, recitals, òperes, dansa i teatre, es tracta d'un llibre que ens permet recordar d'on venim per establir les bases del Liceu del futur.

LL./ COL·LECCIÓ ALBERT TORRAS CORBELLA

Introducció

175 ANYS DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Albert Torras i Corbella, periodista

El Gran Teatre del Liceu és, des de la seva fundació el 4 d'abril de l'any 1847, un dels principals teatres d'òpera del món, i la seva història de 175 anys avala una trajectòria d'èxits, no solament acollint les grans figures de la lírica i la dansa d'arreu, sinó convertint-se en la casa d'un conjunt de cantants que han esdevingut els millors del món en els seus registres i han aportat al teatre algunes de les vetllades històriques de la lírica internacional.

Des de Francesc Viñas fins a Josep Carreras, el planter de veus de la casa ha estat dels més rellevants del

món: Montserrat Caballé, Victòria dels Àngels, Manuel Ausensi, Jaume Aragall, Mercè Capsir, Hipòlit Lázaro, Maria Barrientos, Joan Pons, Conxita Badia, Eduard Giménez, Conxita Supervia, Montserrat Figueras..., sense oblidar compositors, directors i músics que hi han deixat la seva empremta: des de Pau Casals fins a Guinovart passant per Toldrà, Morera, Ros-Marbà, Montsalvatge, Albéniz, Granados, Brotons, Vives o Matilde Salvador.

I al seu costat, els professionals que han fet del Liceu encara més gran, escenògrafs com Mestres Cabanes, Vilomara o Junyent; apuntadors, des de Joan Cavallé fins a Jaume Tribó; els ballarins i mestres de dansa Pauleta Pàmias i Joan Magriñà, els fotògrafs Bofill o la

JOAN MARTI CENTELLAS / BNE - BDH

JOAN MARTÍ GENTELLAS / BNE - BDH

sastressa Asunción Torreblanca, cadascú des del seu despatx o camerino.

El cas és que el Liceu, a més d'esdevenir un dels teatres lírics més importants del sud d'Europa, ha estat escenari de la vida social barcelonina, testimoni de la història del país dels darrers 175 anys, aiguabarreig de la burgesia i de les classes populars melòmanes, espai de festa i de socialització. Teatre de nits memorables d'òpera i a la vegada dels Carnivals més esbojarrats, la vida entorn del Liceu ha estat determinada per diverses entitats, des del Conservatori fins a la Societat de Propietaris, des d'Amics del Liceu fins al Cercle, des del Concurs Viñas fins a la consecució de la Fundació del Gran Teatre del Liceu i del Consorci, amb les seves respectives dinàmiques i objectius.

L'òpera s'havia introduït a Catalunya el 1705 a través de l'arxiduc Carles i unes funcions a l'edifici de la Llotja. A partir del 1750, l'òpera, especialment italiana, estava

perfectament assentada ja al Teatre de la Santa Creu, situat al pla de les Comèdies, i instituït a finals del segle XVI per recaptar diners per a l'hospital de la ciutat, un escenari que adoptà el nom de «Teatre Principal» a partir del 1840, però que encara, i a partir del seu antic nom, i per veure qui programava millors funcions, donaria peu a la batalla entre «liceístas» i «cruzados», una batalla que, amb el temps, guanyaria el Liceu.

La llegenda del teatre no es forma solament gràcies a les grans nits, sinó també amb les grans tragèdies. Malgrat els tres teatres construïts i reconstruïts després de sengles incendis que els derruïren fins als fonaments, bombes anarquistes que ompliren la platea de sang, el malefici dels antics monjos del convent dels Trinitaris Descalços sobre el qual s'edificà el Liceu, l'esfondrament del gran sostre del Saló dels Miralls el 1945 o la crisi dels anys seixanta i setanta, el teatre ha resistit fins avui esperant el sotrac següent.

'LICEÍSTAS Y CRUZADOS'

A les pàgines anteriors, dues imatges del Liceu i del Teatre Principal als anys setanta del segle XIX. A partir del 1833, l'abolició dels privilegis concedits al Teatre de la Santa Creu per programar teatre va propiciar la fundació del Liceu. Els partidaris de la tradició canviaren el nom del teatre pel de «Principal», fent valer la seva primàcia històrica. Les picabaralles per veure qui programava millors temporades anaven més enllà i eren el paradigma de les noves classes burgeses i de l'eclosió de la Renaixença i d'una nova elit cultural. Pitarrà ho va plasmar en una obra de teatre amb aquest nom. En aquesta pàgina, l'interior del Liceu.

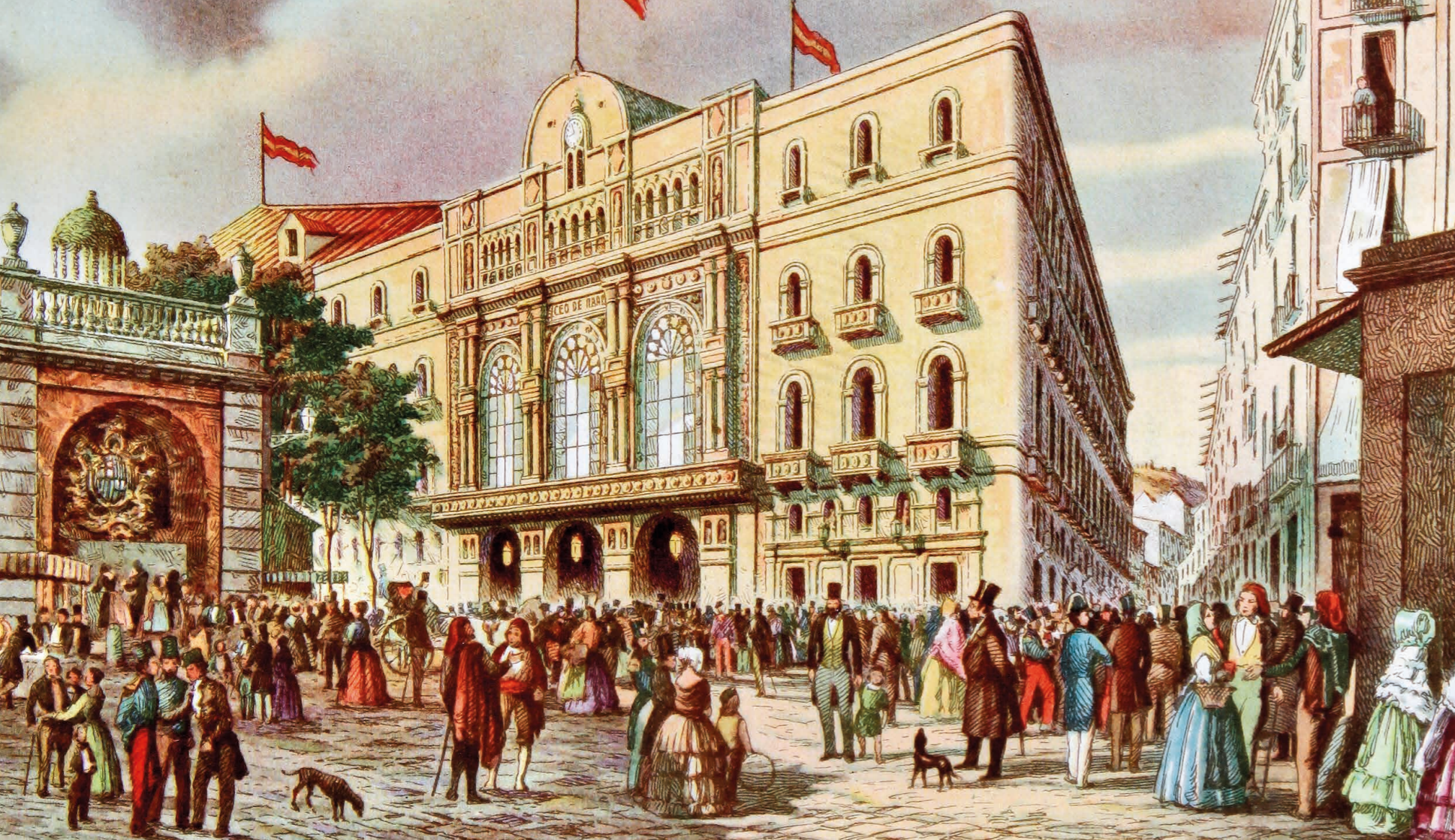
FOTO MAS / COL·LECCIÓ ALBERT TORRAS CORBELLÀ

Els gustos del públic han variat notablement en 175 anys. Curiosament, el teatre es va inaugurar no amb una òpera, sinó amb *Don Fernando el de Antequera*, una obra de teatre de Ventura de la Vega, i altres peces orquestrals. El teatre i les òperes de repertori del segle XIX, en gran part avui oblidats, es complementaven amb sarsueles, funcions benèfiques, funcions de Carnaval i gales de dansa. Amb els anys, el gust per Wagner va ser un dels fets diferencials del Liceu, que va arribar a estrenar *Parsifal* abans que ningú. L'arribada dels grans ballets russos va marcar una època. També la Guerra Civil marcaria un abans i després, i els grans balls de màscares del Reial Cercle Artístic o de l'Associació de la Premsa es deixaren de fer a partir del 1939. El reciclatge artístic del franquisme defenestraria i encimbellaria els uns i els

altres. D'escoltar a Pau Casals o a Conxita Badia, el teatre passaria a programar funcions teatrals de José María Pemán. Les funcions de teatre, a partir de mitjan segle XX, van quedar progressivament apartades, igual que la sarsuela. Un Liceu conservador va resistir els anys cinquanta gràcies a la Tebaldi, i els anys seixanta i setanta, gràcies a figures com Caballé, Aragall i Carreras. Amb els anys, el teatre ha consolidat una bona orquestra i una massa coral de qualitat, però, en canvi, no disposa d'un cos de dansa propi, desmantellat el 1988.

El teatre, després de la constitució del Consorci i de la Fundació, s'ha anat prestant a altres gèneres musicals, fora de temporada, que van des de la Nova Cançó fins al *pop-rock*, i que han obert el teatre a nous públics. Però sempre amb la voluntat de ser referent internacional de la lírica.

COL·LECCIÓ ALBERT TORRAS CORBEL·LA

EL PRIMER LICEU

El teatre més gran d'Europa, 1847-1861

En l'origen del Liceu convergeixen diversos fets propiciadors. El primer, l'eliminació dels privilegis del Teatre Principal el 1833 a l'hora de programar arts escèniques. El segon, la crema de convents del 1835, que deixà un solar on hi havia l'antic convent dels Trinitaris entre la Rambla i Sant Pau. El tercer, la iniciativa de Manuel Gibert i un batalló de la Milícia Nacional que creà una societat dramàtica d'aficionats a les arts escèniques a l'espai del desamortitzat convent de Montsió, al Portal de l'Àngel.

Un any després, aquesta societat es transformà en el Liceo Filarmónico Dramático Barcelonés de S. M. la Reina Doña Isabel II, amb el beneplàcit de la reina, i volia becar estudis musicals per a joves amb els ingressos procedents de concerts i espectacles diversos. En l'origen del Liceu, doncs, hi ha implícites les funcions que després assumirà el Conservatori del Liceu. Abans que existís el teatre, hi hagué una voluntat de donar suport a la formació musical dels joves.

L'any 1844, el soci Joaquim de Gispert s'encarregà de buscar un nou espai per bastir un teatre i el trobà en aquell solar de la Rambla. El 1845 se'n posà la primera pedra.